

En metode til sprogstimulering af tosprogede børn

Beata Engels Andersson

Pædagogisk konsulent for tosprogede børn, Ishøj.

Vibeke Chae Ellekilde

Pædagogisk konsulent, Indre Nørrebro Bydel.

Tosprogede børn er børn, der taler mindst to sprog. Når børnene bor i Danmark er et af disse sprog som regel dansk. Det andet sprog kan f.eks. være tyrkisk eller bosnisk - dette sprog er barnets modersmål, barnets første sprog, som barnet lærer i hjemmet. Barnets andetsprog - dansk, vil det tosprogede barn lære i kontakt med det danske samfund, f.eks. i børnehaver eller ved skolestart.

I Ishøj kommune har samtlige tosprogede børn med ganske få undtagelser siden midten af 80'erne gået enten i pædagogisk legestue eller i børnehaver før skolestart. Alligevel oplevede vi, at mange af børnene havde et meget ringe udviklet dansk ved børnehavens start. Flere af børnene havde heller ikke et alderssvarende udviklet modersmål. Vi måtte derfor erkende, at det ikke var nok for et tosproget barn at gå i børnehaver - der måtte en særlig

tilrettelagt sprogstimulering til. Sprog 'smitter' ikke nødvendigvis ved personlig kontakt.

Folketinget har vedtaget en tilføjelse til Folkeskoleloven (§ 4a), som pr. 1. aug. 1999 forpligter alle landets kommuner til at iværksætte et gratis sprogstimulerende tilbud til de tosprogede børn fra 4 års alderen, der måtte have behov herfor. I arbejdet med at udarbejde en handleplan for førskoleområdet for de tosprogede børn fandt vi på et studiebesøg til et indvandreret område i Malmø i Sverige en metode ved navn *Total Physical Response*, også kaldet TPR. Metoden er videreudviklet i Sverige af sprogpedagog Marie-Louise Nyberg til brug ved sprogstimulering af tosprogede børn; den stammer oprindeligt fra fremmedsprogsundervisningen af voksne i USA med amerikaneren James Asher som ophavsmand.

Målet for vores arbejde med de tosprogede børn var at udvikle deres andetsprog dansk. Samtidig ønskede vi at styrke børnenes førstesprogsudvikling.

Det helt specielle med TPR-metoden er, at eleven lige fra start er aktiv i sproginlæringen. Forenklet sagt viser barnet med sine handlinger - at det forstår. TPR kan frit oversættes til „at svare med kroppen”. Når barnet efter en periode har selvtillid og tryghed nok til at tale, kommer det mundtlige udtryk automatisk. Dette står i modsætning til det, der sædvanligvis sker i mange sprogstimulerende aktiviteter, hvor barnet fra start bliver opfordret til at reproducere den voksnes tale. Barnet gentager igen og igen, ofte uden at forstå det, det siger. Talen er mekanisk udenadslære, hvor indholdssiden ikke er med. Først senere opdages det, at barnet ikke kan handle med de lærte gloser.

TPR-metoden er udviklet med den viden, at barnet ser, lytter, afkoder - handler - og så bruger sproget. Man bruger bl.a. de såkaldte sproposer, som kan indeholde alle typer af genstande alt efter hvilken type arbejdsområde, man er i gang med. Sprogposerne bruges for at gøre sproget levende, konkret og tredimensionalt for barnet. De ting der bruges, er nøje udvalgt i forhold til barnets udviklingstrin på andetsproget, samt i forhold til hvad der konkret skal arbejdes med den dag.

En TPR-pose kan indeholde de ting, som er de betydningsbærende elementer i en historie, en sang eller et emne. Disse ting indgår i arbejdet eller rettere

sagt i den leg, som barnet deltager i (se bilag).

Sprogstimulering efter TPR-metoden består af afgrænsede øvelser på max. 20 minutter om dagen i grupper på 4-5 børn. Stimuleringen skal helst foregå 5 gange ugentlig; kontinuiteten er vigtig. Metoden appellerer til barnets sanser: høre-, lugte- og ikke mindst syns- og følesansen.

Grundstoffet i metoden er fortællingen, eventyret, sangen eller den fælles oplevelse. Vi vil i det følgende beskrive, hvorledes *fortællingen* får den centrale placering for barnets sproginlæring.

Når en gruppe tosprogede børn får fortalt en historie, opnår vi:

- at de får en fælles oplevelse.
- at de kan opleve nye situationer i forskellige miljøer, således at de udvikler både deres verdensbillede samt deres evne for empati og fantasi.
- at de får en model for deres egne fortællinger.
- at de udvider deres ordforråd, således at de bliver bedre til selv at fortælle. Desuden får de mulighed for at vælge mere adækvate udtryk, hvorved de kan udtrykke sig mere præcist og dermed også blive bedre forstået af andre.

Barnets egne fortællerevner styrkes ved:

- at en voksen fortæller og læser for barnet.
- at det er en fast rutine, at man hver dag fortæller eller læser.
- at historier og eventyr udvælges

omhyggeligt, samt at den voksne er særlig opmærksom på børnenes specielle interesser.

- at indholdet skal være meningsfyldt og forudsigeligt, desuden skal det kunne knytte an til noget i barnets virkelighed.
- at barnet får fortalt både på sit første og andetsprog.
- at barnet kan give ekspressivt udtryk for sin oplevelse af fortællingen, ikke nødvendigvis gennem egne ord, men også gennem drama og billedkunst.
- at der gives plads til, at vi lytter til barnets fortællen.
- at barnets fortællen udgør en nødvendig del af en større sammenhæng.

For det tosprogede barn er det vigtigt, at fortællingerne også fortælles på modersmålet således:

- at barnet styrker sit modersmål
- at barnet får mulighed for identifikation med sin egen kultur både i og uden for hjemmet.
- at barnet oplever, at beslægtede fortællinger findes på mange forskellige sprog.
- at udvalgte nordiske fortællinger findes oversat til flere indvandrer-sprog.
- at der er fortællinger på sprog, som kun barnets familiemedlemmer eller den tosprogede pædagog eller lærer kan fortælle / læse.

Forforståelse og efterbearbejdning

Det er vigtigt, at pædagogen har gjort sit forarbejde med at observere børnene og iagttage, hvor og hvornår de

signalerer, at de mangler sproglige udtryk for handlinger og behov. Man skal give børnene de ord, de på det aktuelle tidspunkt har brug for. Det er dette, der skal være udgangspunktet for sproglegene. Udgangspunktet kan også være pædagogens viden om, hvad barnet i fremtiden skal deltage i eller opleve (institutionens pædagogiske planlægning - årstiderne - skolestart - osv.).

Efterfølgende er det vigtigt at observere, hvordan barnet indgår i det sociale samvær, og hvordan det udnytter sin sproglige kunnen, dels for at sikre sig at barnet udvikler sin sproglige kompetence, dels for at bygge ovenpå i den fortsatte sproglige stimulation.

Disse iagttagelser gøres i alle de øvrige daglige sammenhænge: ved leg, ved historielæsning, ved kreative aktiviteter, ved spisesituationer, o.s.v. Ifølge vores erfaringer er det tydeligt, at de tosprogede børn udviser en mere aktiv lytning, samt indgår i institutionens aktiviteter og leg på en mere aktiv og deltagende form. Før var de enten passive, legede alene eller ved siden af de andre børn.

Materialer

Som et centralt værktøj bruger vi de omtalte sprogposer. Det kan være en eventyrpose, en sangpose eller en begrebspose.

Stofposerne er i forskellige størrelser, materialer og smukke mønstre. Der er ikke to poser, der er ens. I poserne ligger de figurer og ting, som er centrale i

eventyret eller de begreber og ord, som pædagogen ønsker at træne med børnene. Børnene oplever, at posen er fyldt med hemmeligheder og bliver magisk og spændende. Børn elsker overraskelser. Materialet i posen kan være alt muligt: eventyrfigurer, legetøj, hverdagsting, naturmaterialer - kun fantasien sætter grænser.

Derudover indgår et lille tøjdyr, som bruges til at gøre legen sjov. Børnene identificerer sig ofte med det lille tøjdyr, som tit gør tingene forkert eller skal have forklaret legen eller aktiviteten af børnene - dermed bliver det legalt at tage fejl, eller ikke helt at forstå. Vi bruger naturligvis også billedbøger, mange smålege, og specielt bruger vi mange varianter af 'kimsleg' (se bilag pkt. 5).

Det er ligeledes vigtigt, at materialer, der bruges i sproglegene, også er til rådighed i en eller anden form i institutionen, så børnene kan lege videre med dem.

Endelig er det også af stor betydning at inddrage materialer fra børnenes egen kultur; det signalerer både respekt og interesse for børnene og styrker deres selvtillid og stolthed over egne rødder.

Miljø

I vores sprogarbejde i mange forskellige institutioner har vi naturligvis også overvejet, hvilken betydning miljøet omkring sprogstimuleringen har. Det er vigtigt, at der kan arbejdes et roligt og uforstyrret sted. Et sprogum, hvor der kan være de materialer, der skal bruges i sproglegene: poser med

materialer, bog- og billedmaterialer, spil m.m. er ideelt, men det er ikke en betingelse - mindre fine faciliteter kan også fungere - for desværre er pladsforholdene og mulighederne i danske institutioner ikke altid de bedste. Det vigtigste er naturligvis, at der er mulighed for, at børnene får sansemæssige og spændende oplevelser, som sproget kan udvikle sig af.

Sprogstimulering er også at gå på opdagelse i forskellige autentiske miljøer, f.eks. i naturen, nærmiljøet, på legepladsen. Barnets oplevelser fra de autentiske miljøer er vigtige at inddrage i det sprogstimulerende arbejde.

Pædagogen/læreren

TPR - metoden er en voksenstyret aktivitet, som kræver, at pædagogen skal være godt forberedt. Pædagogen skal kende den aktuelle børnegruppes behov og niveau. Den kræver en omhyggelig planlægning af de materialer, der skal indgå i sprogstimuleringen; de skal være udvalgt og tilvejebragt før sproglegene går igang. Men allervigtigst er det nok, at pædagogen er engageret, - og har et 'glimt i øjet'. Det betyder utrolig meget, at oplevelsen er sjov og spændende.

I TPR- metoden mener vi at have fundet en model, som egner sig til undervisning af førskolebørn. Førskolebørn kan ikke undervises efter gængse undervisningsmetoder beregnet til ældre børn. Det forhindrer de selv effektivt ved, at de ganske enkelt ikke sidder stille ret mange minutter ad gangen.

TPR- metoden skal anvendes som en leg, hvor barnet hele tiden har en aktiv rolle. Fra forskningen ved vi, at historiefortællingen igennem menneskeheds historie har været en vigtig nøgle til udvikling af både selvforståelse og omverdensforståelse på de helt tidlige udviklingstrin.

Når det lykkes, ses det i børnenes glade øjne. Man kan være sikker på, at de er med og lærer en masse.

Litteratur

Nyberg, Marie-Louise: Den Magiske Sprogpose. Dansk udgave ved Beata Engels Andersson og Vibeke Chae Ellekilde. Kbh.; Haase, 1998. (Haases Pædagogiske skrifter)

Løken, Aud: Språkstimulering med flerspråklige barn. Oslo; Ad Notam Gyldendal, 1995.

Løntoft, Jette og Kirsten Raal: Fra fil til elefant. Herning; Specialpædagogisk Forlag, 1998.

Vejledning om sprogstimulerende tilbud for tosprogede småbørn. Folkeskolelovens § 4a. Undervisningsministeriet og Socialministeriet, 1997.

UFE NYT. Fagtidsskrift. Undervisere for tosprogede elever.

Bilag : TPR- metoden brugt på en historie

Eventyret om den lille bitte kone. Af Elsa Beskow.

1. Præsentation af historiens figurer. Børnene undersøger figurerne.
2. Pædagogen fortæller historien - som et lille teater - med figurerne.
3. Pædagogen fortæller historien igen. Børnene agerer med figurerne.
4. Figurerne lægges på gulvet, børnene peger på eller siger, hvad de forskellige figurer hedder, f.eks. en kone, en stol, en kat. En og et betones.
5. Kimsleg med figurerne. En ting gemmes af et barn eller af tøjdyret, de andre børn skal gætte, hvad der mangler. Pædagogen kan evt. hjælpe ved at sige: Det der mangler begynder med....(lyd), er rødt (hvis børnene kender farverne) eller bruges til at.....
6. Børnene lægger på skift en bestemt ting i kurven / posen: „Læg katten i kurven“.
7. Pædagogen spørger: „Hvor ligger katten?“ osv.
8. Pædagogen instruerer børnene. „Kan du stille katten på bordet, under bordet, på hyl- den, bagved mig “ osv.
9. Et af børnene fortæller historien samtidig med, at det agerer med figurerne. Pædagogen understøtter sprogligt.
10. Børnene låner figurerne og fortæller historien for sig selv eller to og to sammen.

Aktiviteterne kan ændres, udelades og andre kan inddrages, alt efter børnenes niveau samt deres motivation og koncentration den pågældende dag.
